

Trauma in de klas

Wat is het en wat kun je doen?

Wie zijn wij

KIM BARTELINK

Orthopedagoog-generalist/
Psychotraumatherapeut

MARIEKE BOELHOUWER

Psycholoog/ Onderzoeker

Trauma in de klas

Wat is psychotrauma?

Hoe werkt het bij psychotrauma?

Hoe kun je handelen bij psychotrauma?

ReBTOSS

Wat is Psychotrauma?

Psychotrauma

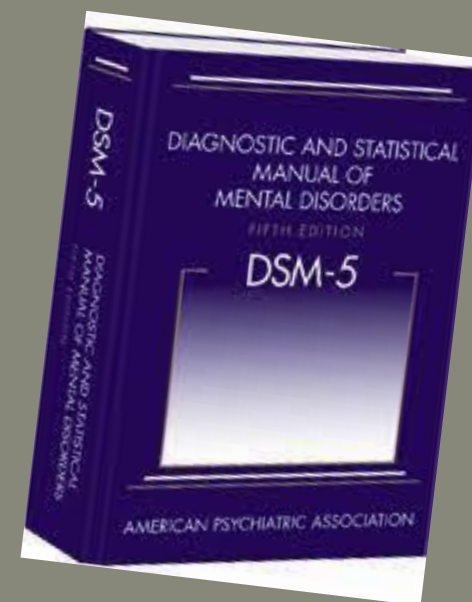
1. Psychotrauma verwijst naar een **zeer ingrijpende** of **schokkende ervaring** of een reeks van ervaringen.
2. Er is sprake van een **levensbedreigend** gevaar, dat nu nog als **naar** wordt ervaren.
3. Een trauma komt op wanneer de **normale verwerking** (verdediging) niet meer helpt.
4. Geen **“ziekte”** maar het geblokkeerd raken van een **natuurlijk proces** (natuurlijk herstelmechanisme).
5. Een **kwart** tot **2/3** van de kinderen maakt een of meer traumatische gebeurtenissen mee.
6. Ongeveer **16%** van deze kinderen houden daar klachten aan over.

De DSM-V gaat bij PTSS uit van verschillende criteria

DE BELANGRIJKSTE:

1. **Psychotrauma:** Blootstelling aan een feitelijke of dreigende dood, ernstige verwonding of seksueel geweld
2. **Herbeleving van het trauma**
  - opdringende onaangename herinneringen en nachtmerries
  - plotseling handelen of voelen alsof het trauma opnieuw ondergaan wordt (dissociatie)
  - heftige psychische of lichamelijke reactie op iets wat doet denken aan het trauma
3. **Vermijding**
  - vermijden van het denken aan het trauma of van plaatsen
  - vermijden van alles (b.v. bepaalde plaatsen) wat doet denken aan het trauma
4. **Verhoogde waakzaamheid ("arousal")**
  - slecht slapen
  - prikkelbaarheid
  - concentratieproblemen
  - overmatige waakzaamheid
  - heftige schrikreacties

Verklarende analyse trauma

1. **Samenhang** tussen de gebeurtenissen in het **verleden** en de **huidige klachten**.
2. De herinneringen zijn in het hier en nu nog **naar om op terug te kijken**.
3. De herinneringen roepen diverse **lichamelijke** en **psychische** klachten op.
4. Traumatische symptomen worden niet veroorzaakt door de gebeurtenis zelf, maar door de **reactie van ons lichaam en geest** en de reactie van de omgeving.
5. Hoe **jonger hoe ernstiger**, vanwege kwetsbaarheid hersenen.
6. Voor de verwerking is het van belang om met die interne reactie aan de slag te gaan (wat moet eruit).
7. Het gaat niet om wat er **daadwerkelijk** is gebeurd, maar hoe de herinnering is **opgeslagen**.

Overleven als instinct: onbewust en automatisch

VOOR HET OMGAAN MET STRESSVOLLE SITUATIES

Automatische instinctieve reacties die helpen overleven in stressvolle situaties. Hier heb je geen controle over en komen niet rationeel tot stand.

1. **Fight:** (Vechten)
2. **Flight:** (Vluchten)
3. **Freeze:** (Verstijfd bevrozen, een onbeweeglijkheidsreactie en een ander staat van zijn (minder pijn voelen). *Ultiem gevoel van controleverlies.*)
4. **Flop:** (Verslappen)
5. **Fawn** (Onderdanig) geen vechten of vluchten, gewillig ondergaan. “Befriending” met de dader (als andere instincten niets opleveren, meervoudig geweld)

FREEZE

FLOP

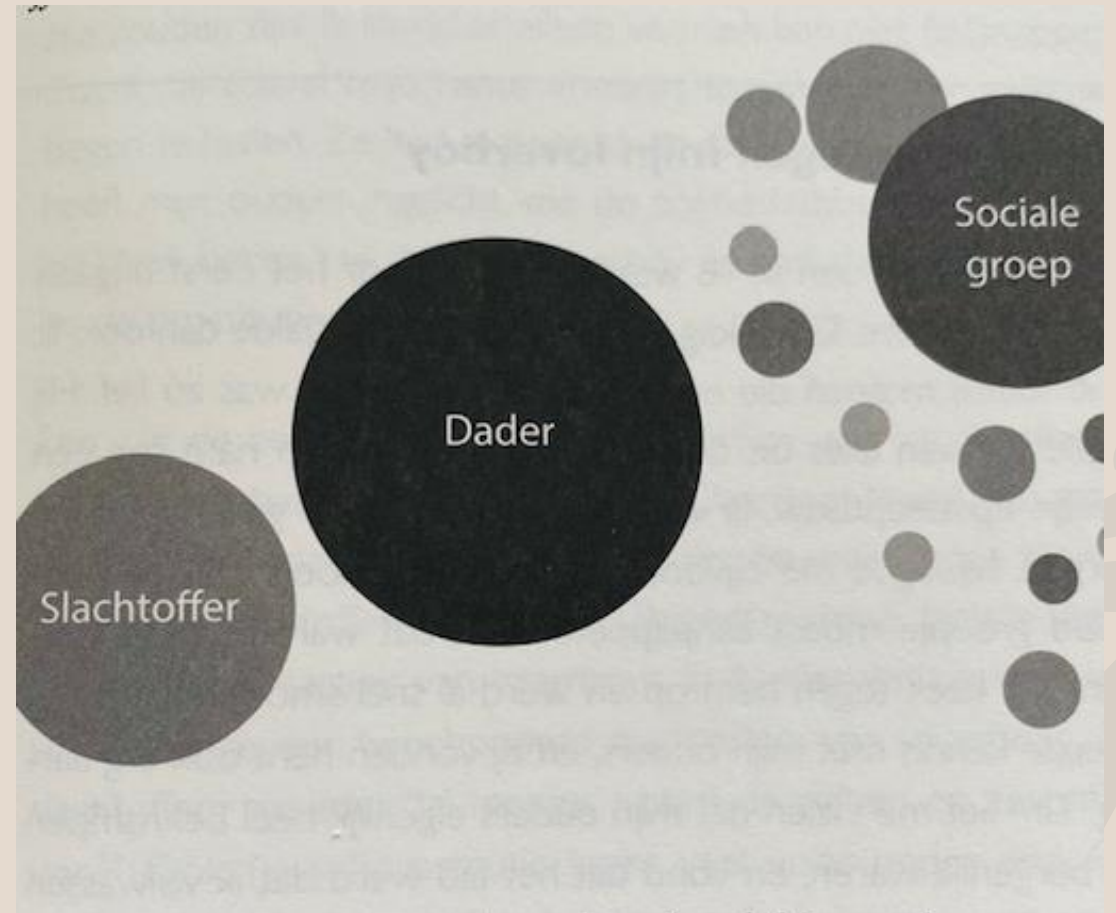

Reactie na een instinct

Twee overlevingsprincipes van belang bij gevaar

1. Jezelf beschermen tegen het gevaar (alles/mensen die groter of sterker zijn): instincten
2. Zorgen dat je bij de sociale groep blijft (we zijn immers groepsdieren): de klas

Klachten

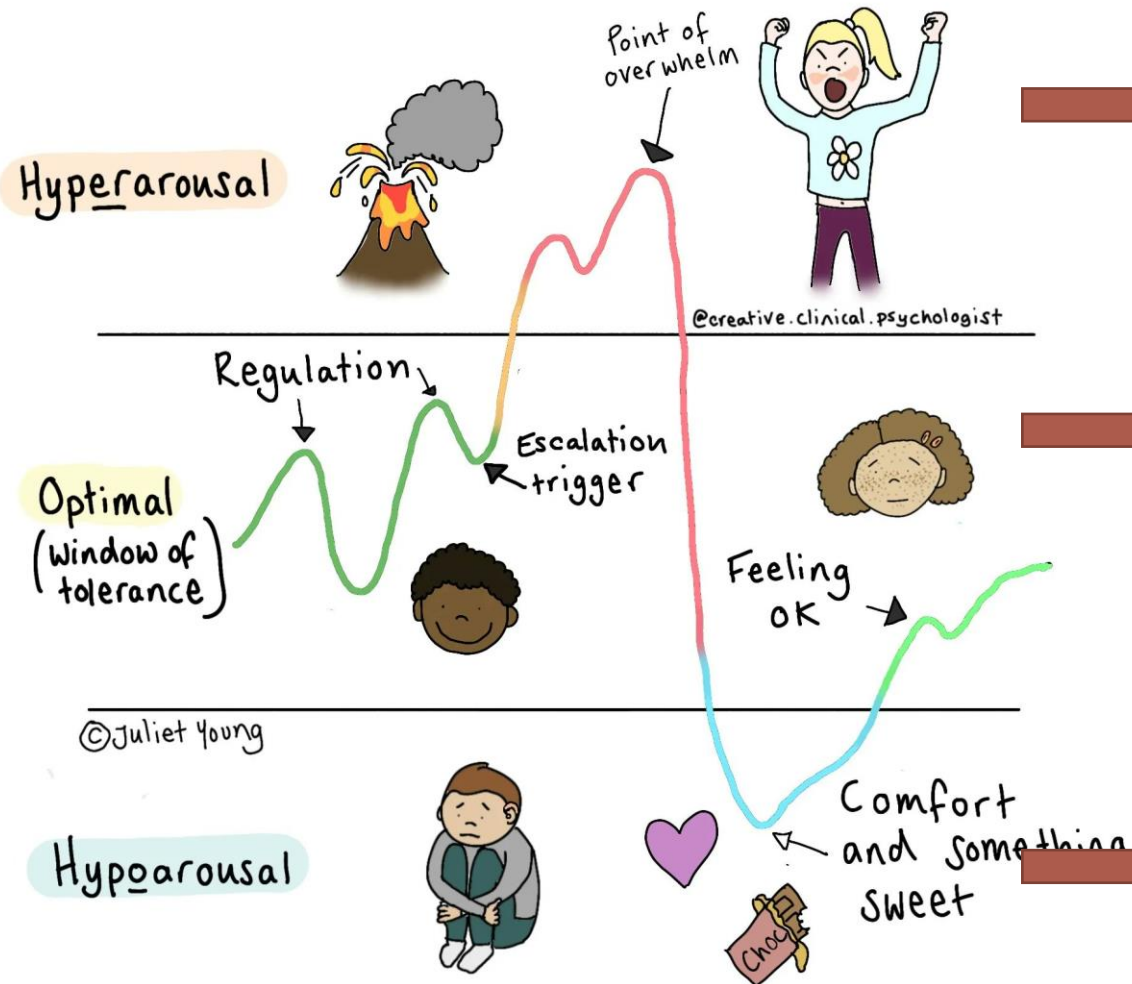
ALS GEVOLG VAN TRAUMA

1. Herbeleving, dus opnieuw beleven van de traumatische gebeurtenis(sen)
2. Vermijden van prikkels die worden geassocieerd met de traumatische gebeurtenis(sen)
3. Negatieve veranderingen in cognities (overtuigingen of verwachtingen) en stemming (gemoedstoestand)
4. Verandering in arousal (verhoogde prikkelbaarheid)
5. Dissociatieve symptomen

Klachten als gevolg van trauma: o.a.:

Herbelevingen van de gebeurtenis
Zich opdringende herinneringen aan de gebeurtenis
Vermijdingsgedrag m.b.t. de ervaring
Gespannenheid en schrikachtigheid
Schaamte of schuldgevoel
Slecht humeur
Depressie
Zorgen maken
Concentratieproblemen
Angsten
Negatief zelfbeeld
Paniek
Slaapproblemen
Onverklaarbare lichamelijke klachten

Window of Tolerance

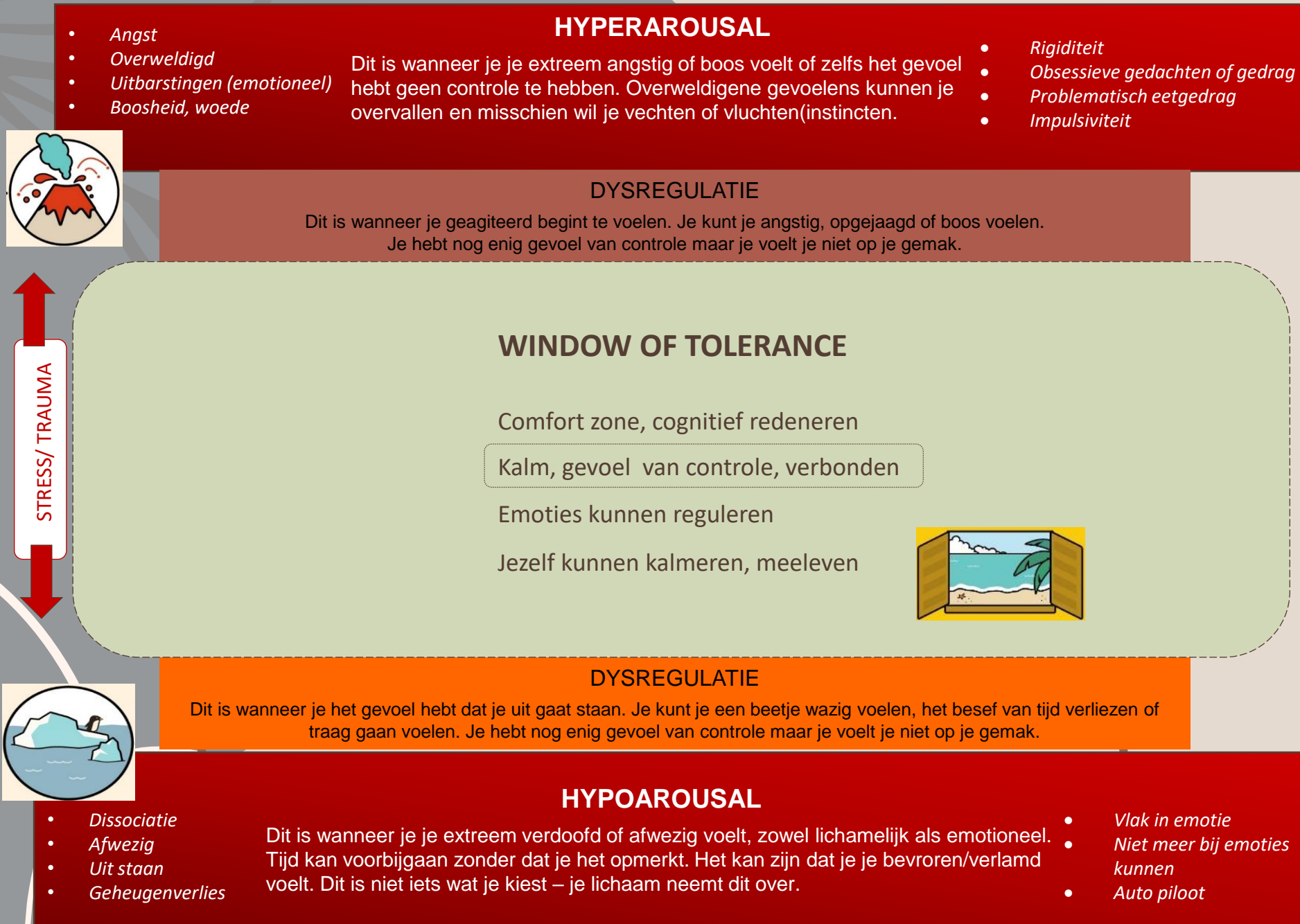

• Hyperarousal: Cognitief gebied, sluit zich, limbisch systeem neemt over, overreacting, overleven!

• Cognitief gebied, geopend, actief zelfgenezend vermogen.

• Cognitief gebied, sluit zich, onvoldoende spanning om te verwerken (depressief, dissociatie).

WINDOW OF TOLERANCE

Gevolg uit je 'WINDOW' voor een leerling in de klas

1. Continu alert, dus klaar om te vechten, vluchten of te bevriezen. Dit gebeurt onbewust.
2. Stress-systeem is zo gevoelig dat het afgaat bij situaties die niet gevaarlijk zijn.
3. Te snel stresshormoon vrij bij de geringste prikkel die doet herinneren aan het trauma (trigger), dus snel stress bij een gewone situatie.
4. Weinig kennis kunnen opnemen; niet nadenken en leren, emoties niet kunnen beheersen.
5. Snel afgeleid en leid andere kinderen af.
6. Kind interpreteert gedrag van leerkracht en leerlingen anders dan dat zij het bedoelen.

Wat kun je doen?

DOEL TRAUMA: TRAUMAVERVERWERKING

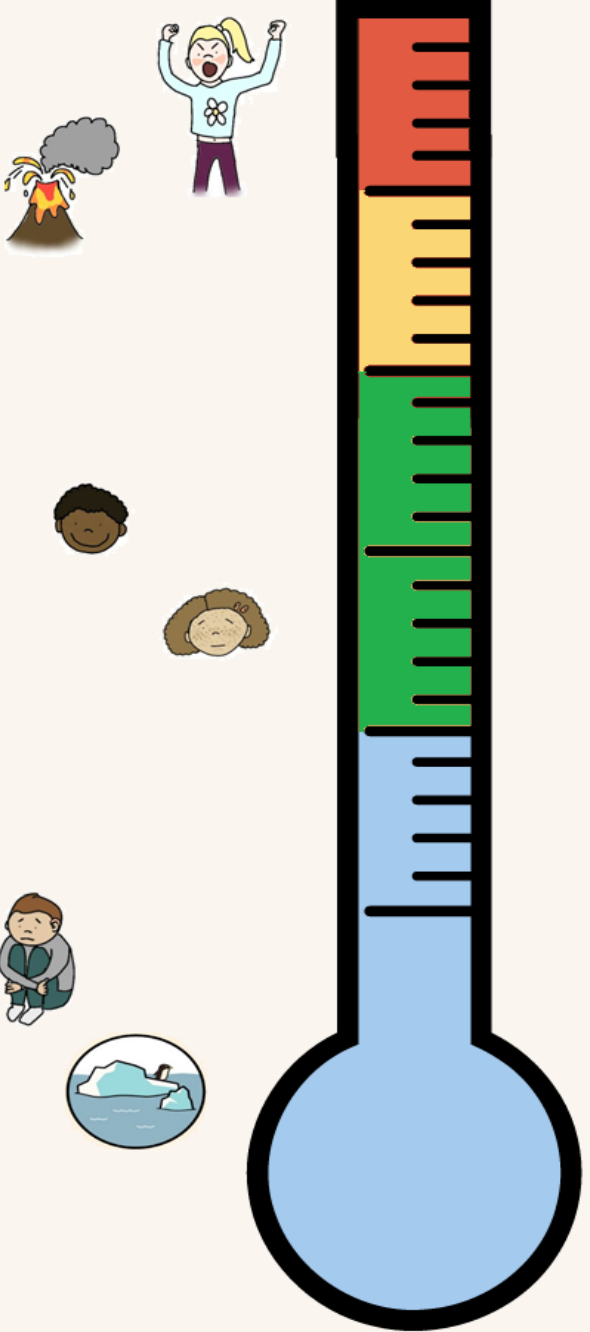
1. Traumaverwerking begint met het herkennen van symptomen (ReBTOSS)
2. Het geven van (een vorm van) regie aan het kind,
  - Geef het kind de keuze, kijk waar dit kan.
  - Wanneer het kind hier niet toe in staat is, geef twee keuzes.
  - Als het niet in het moment van arousal kan kiezen, laat het kind kiezen, wanneer het zich goed voelt.
  - Kijk hier bij taal en cultuur overstijgend en dus toets bij het kind
3. **Verbondenheid en fijn contact, holding bieden**, met andere mensen
  - (veiligheid en relaties)
  - **MAAR** altijd in overleg met wensen van het kind.
  - Aanraken juist fijn of bedreigend
4. **Pictogrammen aanbieden en een thermometer maken**,
  - Dit kan samen, met en voor elkaar

Wat kun je nog meer doen?

DOEL TRAUMA: TRAUMAVERVERWERKING

1. Een belangrijk steunfiguur zijn, maar niet te bepalend.
2. Vorm van troost bieden om stresshormoon te reduceren van het kind
3. Zelf het brein kalm houden en niet reageren vanuit de emotie
4. Benoemen en laten weten dat het kind veilig is (geen valse verwachtingen scheppen)
5. Voorspelbaar zijn
6. Rustig en empathisch, spiegelen van emoties
7. Luisteren naar het kind
8. Niet gaan invullen en oordelen over het kind of over het trauma, wees niet suggestief in je emotie en (taal)uitingen.

Window of Tolerance

ReBTOSS

Risico en Beschermende factoren Trauma Observatie Schoolse Situaties

ONTWIKKELING REBTOSS

BELANG & DOEL REBTOSS

WERKEN MET DE REBTOSS: GEBRUIK EN INTERPRETATIE

ONDERZOEK REBTOSS

REBTOSS: ontwikkeld door

MARIEKE BOELHOUWER

Behandelaar/Onderzoeker Molendrift

HANNEKE LEEUWESTEIN

Promovendus RuG

ELISA KUPERS

UHD RuG

MARIJN VAN DIJK

Hoogleraar RuG

Ontwikkeling ReBTOSS

- School heeft belangrijke beschermende rol
- Uitdaging: aansluiting onderwijsbehoeften

Taakgericht gedrag

“Taakgericht gedrag moeten we ze helemaal aanleren. Ze kunnen vanuit zichzelf absoluut niet zelfstandig werken. Kinderen op een reguliere school leren vanaf het begin af aan taakgericht te werken, de kinderen van onze school zijn dat helemaal niet gewend.”

Leerkracht A (Pilotonderzoek 1)

Meer conflicten

“Omdat niet alle kinderen hier dezelfde moedertaal hebben, is de sociale interactie ook anders. Dit kan soms hele grote conflicten geven. Een kan soms iemand iets horen zeggen waardoor het denkt dat de ander hem of haar uitscheldt, terwijl dit helemaal niet zo is. Dit zijn dan woorden die er heel erg op lijken”.

Leerkracht B (pilotonderzoek 1)

REFERENTIES

Pharos. (2022a). *Handreiking kinderen met een vluchtachtergrond op school. Praktische informatie en tips voor de begeleiding van vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs.* <https://www.pharos.nl/kennisbank/handreiking-kinderen-met-een-vluchtachtergrond-op-school/>

Inspectie van het Onderwijs. (2016). De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 1 en 2, 2014/2015. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2016/07/14/kwaliteit-onderwijs-aan-nieuwkomers-type-1-2-2014-2015>

Onderwijsraad. (2017). *Vluchtelingen en onderwijs. Naar een efficiëntere organisatie, betere toegankelijkheid en hogere kwaliteit.* <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2017/02/23/vluchtelingen-en-onderwijs>

Bouma, E. & Dijkstra, N. (2017). *Onderwijs aan vluchtelingen. Afstudeerscriptie Toegepaste Psychologie.* Hanzehogeschool Groningen. (pilotstudie 1)

Ontwikkeling ReBTOSS

- School heeft belangrijke beschermende rol
- Uitdaging: aansluiting onderwijsbehoeften

Taakgericht gedrag

“Taakgericht gedrag moeten we ze helemaal aanleren. Ze kunnen vanuit zichzelf absoluut niet zelfstandig werken. Kinderen op een reguliere school leren vanaf het begin af aan taakgericht te werken, de kinderen van onze school zijn dat helemaal niet gewend.”

Leerkracht A (Pilotonderzoek 1)

Meer conflicten

“Omdat niet alle kinderen hier dezelfde moedertaal hebben, is de sociale interactie ook anders. Dit kan soms hele grote conflicten geven. Een kan soms iemand iets horen zeggen waardoor het denkt dat de ander hem of haar uitscheldt, terwijl dit helemaal niet zo is. Dit zijn dan woorden die er heel erg op lijken”.

Leerkracht B (pilotonderzoek 1)

“Ik ben met mijn moeder naar de ziekenhuis geweest. En ik hoor toen geluiden. Ik ging toen naar buiten. Ik zag toen een auto met mensen, heel veel. En ik heb een meisje gezien die haar hoofd helemaal kapot was met allemaal bloed. Dat zag ik in het echt. Ja soms ik denk ik hier wel aan. Soms denk ik ook aan een man, van wie de arm was weg.”

Syrische vluchtelingleerling, 11 jaar (pilotstudie 2)

TRAUMA

REFERENTIES

Pharos. (2022a). *Handreiking kinderen met een vluchtachtergrond op school. Praktische informatie en tips voor de begeleiding van vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs.* <https://www.pharos.nl/kennisbank/handreiking-kinderen-met-een-vluchtachtergrond-op-school/>

Inspectie van het Onderwijs. (2016). De kwaliteit van het onderwijs aan nieuwkomers, type 1 en 2, 2014/2015. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2016/07/14/kwaliteit-onderwijs-aan-nieuwkomers-type-1-2-2014-2015>

Onderwijsraad. (2017). *Vluchtelingen en onderwijs. Naar een efficiëntere organisatie, betere toegankelijkheid en hogere kwaliteit.* <https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2017/02/23/vluchtelingen-en-onderwijs>

Bouma, E. & Dijkstra, N. (2017). *Onderwijs aan vluchtelingen. Afstudeerscriptie Toegepaste Psychologie.* Hanzehogeschool Groningen. (pilotstudie 1)

Coppens, L., Schneijderberg, M. & van Kregten, C. (2022). *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen; een praktisch handboek voor het basisonderwijs.* Uitgeverij SWP.

Luchtenberg, M. (2018). *Vluchtelingkinderen in het Nederlandse basisonderwijs. Over trauma, cultuurverschillen en onderwijsbehoeften. Masterthese Toegepaste Psychologie: Hanzehogeschool Groningen.* (pilotstudie 2)

Lustig, S. L., Kia-Keating, M., Knight, W., Geltman, P., Ellis, B. H., Kinzie, D., . . . Saxe, G. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24–36. <https://doi.org/10.1097/00004583-200401000-00012>

Ontwikkeling ReBTOSS

REFERENTIES

“Ze zijn aan het overleven geweest en dat doen ze hier nog steeds”.

Leerkracht A (pilotstudie 1)

Bouma, E. & Dijkstra, N. (2017). Onderwijs aan vluchtelingen. *Afstudeerscriptie Toegepaste Psychologie*. Hanzehogeschool Groningen. (pilotstudie 1)

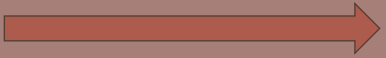

Belang & doel ReBTOSS

REFERENTIES

Terrasi, S., & De Galarce, P. C. (2017). Trauma and learning in America's classrooms. *Phi Delta Kappan*, 98(6), 35-41.
<https://doi.org/10.1177/0031721717696476>

Trauma → Leerlinggedrag

Belang & doel ReBTOSS

Trauma

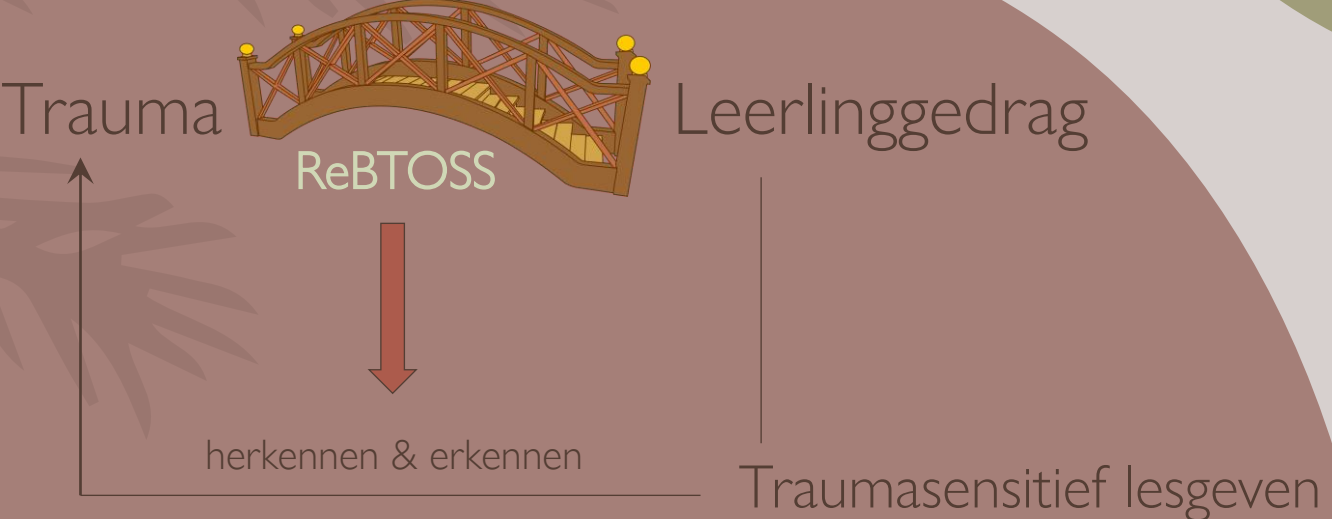
ReBTOSS

Leerlinggedrag

*In theorie is er
geen verschil
tussen theorie en
praktijk, in de
praktijk wel*

Belang & doel ReBTOSS

Belang & doel ReBTOSS

Risicogedragingen en beschermende factoren

Educatief doel

Beoordelen & monitoren

Iedereen spreekt dezelfde taal

Belang & doel ReBTOSS

Onderscheid met **andere instrumenten**

Bijvoorbeeld

'Schokverwerkingslijst Kinderen' (SVLK)

'Children's Revised Impact of Event Scale'(CRIES- 13)

ReBTOSS

Risicogedragingen en *beschermende factoren*

Risicogedragingen

- **Herbeleving** van de traumatische gebeurtenis(sen)
- **Vermijden** van prikkels die worden geassocieerd met de traumatische gebeurtenis(sen)
- **Negatieve veranderingen in cognities** (overtuigingen of verwachtingen) en **stemming** (gemoedstoestand)
- **Verandering in arousal** (verhoogde prikkelbaarheid)
- **Dissociatieve symptomen**

Belang & doel ReBTOSS

Onderscheid met **andere instrumenten**

Bijvoorbeeld

'Schokverwerkingslijst Kinderen' (SVLK)

'Children's Revised Impact of Event Scale'(CRIES- 13)

ReBTOSS

Risicogedragingen en **beschermende factoren**

- **Verbondenheid** met andere mensen (veiligheid en relaties)
- **Zelfregulatie Positief** (neutraal)
- **Zelfbeeld**
- **Het dagelijks leven**

Belang & doel ReBTOSS

Onderscheid met **andere instrumenten**

Bijvoorbeeld

'Schokverwerkingslijst Kinderen' (SVLK)

'Children's Revised Impact of Event Scale'(CRIES- 13)

Risicogedragingen

ReBTOSS

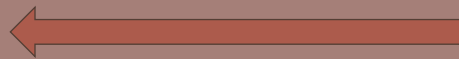
Risicogedragingen en *beschermende factoren*

CONCREET LEERLINGGEDRAG

"Probeerde uw kind aan andere dingen dan de gebeurtenis te denken?"
(SVLK ouderversie vraag 9)

"Probeert uw kind het uit zijn/haar hoofd te zetten?"
(CRIES-13 ouderversie vraag 10)

GEDACHTEN & GEVOELENS

Vragen zijn vervangen door observeerbare alternatieven

DSM 5: 'Recidiverende (terugkerende), onvrijwillige en intrusieve pijnlijke herinneringen aan de posttraumatische gebeurtenissen'

'Repetitief spel waarin thema's of aspecten van de posttraumatische gebeurtenis(sen) tot uiting worden gebracht'.

Belang & doel ReBTOSS

Onderscheid met andere instrumenten

Bijvoorbeeld

'Schokverwerkingslijst Kinderen' (SVLK)

'Children's Revised Impact of Event Scale'(CRIES- 13)

ReBTOSS

Risicogedragingen en *beschermende factoren*

CONCREET LEERLINGGEDRAG

Vermijden van prikkels die worden geassocieerd met de traumatische gebeurtenis(sen)

... vermeed de leerling om te **praten** over (trauma)gevoelige onderwerpen.

Bijvoorbeeld: de leerling...

- ... geeft geen antwoord wanneer er vragen worden gesteld over trauma gevoelige onderwerpen
- ... begint over iets anders te praten vragen
- ... is ontwijkend bij geven van antwoorden over zichzelf
- ... loopt weg van het gesprek
- ... doet alsof hij/zij zich verveeld (alsof het hem niets kan schelen)

Ondersteuning concrete (gedrags) voorbeelden

GEDACHTEN & GEVOELEN

Vragen zijn vervangen door observeerbare alternatieven

Belang & doel ReBTOSS

Onderscheid met **andere instrumenten**

Bijvoorbeeld

'Schokverwerkingslijst Kinderen' (SVLK)

'Children's Revised Impact of Event Scale'(CRIES- 13)

Professional gezondheidszorg

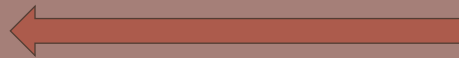
Risicogedragingen

ReBTOSS

Risicogedragingen en *beschermende factoren*

CONCREET LEERLINGGEDRAG

Ondersteuning concrete
(gedrags) voorbeelden

Vragen zijn vervangen door
observeerbare alternatieven

GEDACHTEN & GEVOELENS
TRAUMATISCHE GEBEURTENIS

Belang & doel ReBTOSS

NIET: wel of geen trauma

WEL: psychisch welbevinden a.d.h.v. specifieke gedragsclusters

NIET: geeft geen uitsluitel over oorzaak

WEL: beschermende factoren

Werken met de ReBTOSS

- Twee onderdelen
- 54 items (9 gedragsclusters)
- 10 tot 15 minuten per leerling
- Minimaal 2 weken in de klas

- Risicofactoren
- Beschermende factoren

	Gedragscluster	Aantal items
Risicofactoren	Herbeleving	5
	Vermijden van prikkels	5
	Negatieve veranderingen in cognities en stemming	6
	Verandering in arousal/prikkelgevoeligheid	7
	Dissociatieve symptomen	6
	Totaal	29
Beschermende factoren	Veiligheid en relaties	7
	Zelfregulatie	6
	Zelfbeeld	6
	Het dagelijks leven	6
	Totaal	25
Totaal		54 items

Werken met de ReBTOSS

o Vlaggensysteem

1. **Groene** vlag = *Niet* van toepassing
2. **Gele** vlag = *Beetje* van toepassing
3. **Oranje** vlag = *Vaak* van toepassing
4. **Rode** vlag = *Zeer vaak* van toepassing

➤ Risicofactoren

RISICOFACTOREN					
		NIET van toepassing	BEETJE van toepassing	VAAK van toepassing	ZEER VAAK van toepassing
1. Herbeleving van de traumatische gebeurtenis(sen)	1.1 ... betrok de leerling thema's of aspecten van een nare gebeurtenis/ervaring in het spel.		×		
	1.2 ... maakte de leerling een vermoeide indruk .				×
	1.3 ... maakte de leerling een angstige, bange indruk .			×	
	1.4 ... had de leerling last van lichamelijke klachten (hierbij kunt u denken aan hoofdpijn of buikpijn).			×	
	1.5 ... reageerde de leerling, in een neutrale situatie , op een niet neutrale manier.		×		

Werken met de ReBTOSS

o Vlaggensysteem

1. **Rode** vlag = *Niet* van toepassing
2. **Oranje** vlag = *Beetje* van toepassing
3. **Lichtgroene** vlag = *Vaak* van toepassing
4. **Groene** vlag = *Zeer vaak* van toepassing

➤ Beschermende factoren

BESCHERMENDE FACTOREN					
In de afgelopen twee weken...		 NIET van toepassing	 BEETJE van toepassing	 VAAK van toepassing	 ZEER VAAK van toepassing
6. Veiligheid en Relaties	6.1 ... kon de leerling goed overweg met de leerkracht(en) : De leerling reageerde positief in contact naar de leerkracht(en) .				✗
	6.2 ... kon de leerling goed overweg met de leerkracht(en) : De leerling nam initiatief in contact met leerkracht(en).				✗
	6.3 ... maakte de leerling positief contact met andere leerlingen .			✗	
	6.4 ... zochten andere leerlingen positief contact met de leerling .		✗		
	6.5 ... had de leerling het naar zijn zin op school.			✗	
	6.6 ... maakte de leerling een blijde indruk .			✗	
	6.7 ... werd de leerling gewaardeerd in de groep (goede sociale status).			✗	

Werken met de ReBTOSS

o Concrete gedragsvoorbeelden

	Gedragscluster	Item	In de afgelopen twee weken...
Risicofactor	Herbeleving	1.3	... maakte de leerling een angstige, bange indruk. Bijvoorbeeld: de leerling... <ul style="list-style-type: none"> - ... heeft een bange uitdrukking op zijn gezicht. -... houdt de omgeving steeds in de gaten. -... lijkt zeer alert op omgeving/mensen. -... zit vaak in hoek (voor het overzicht). -... schrikt snel (van bv harde geluiden). -... maakt weinig tot geen oogcontact. -... kijkt weg. -... is vermijdend in het contact met leerlingen en leerkracht. -... heeft verhoogde ademhaling. -... maakt een zenuwachtige indruk. -... friemelt aan mouw/spullen.
Beschermende factor	Veiligheid en Relaties	6.3	... maakte de leerling positief contact met andere leerlingen Bijvoorbeeld: de leerling... <ul style="list-style-type: none"> -... helpt andere leerlingen. -... stelt vragen aan andere leerlingen. -... doet mee met spelletjes. -... vraagt anderen om mee te doen. -... krijgt positieve feedback en reacties van anderen. -... heeft een blijde uitdrukking op gezicht bij het hebben van contact.

Werken met de ReBTOSS

- Digitale Excelversie

- Papieren pdf-versie

Plus bijbehorende gedragsvoorbeelden

- Website Molendrift www.molendrift.nl

- Ga naar: Bibliotheek

- Klik op: ReBTOSS

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

RISICOFACTOREN						
In de afgelopen twee weken...		NIET van toepassing	BEEJTJE van toepassing	VAAK van toepassing	ZEER VAAK van toepassing	
1. Herbeleving van de traumatische gebeurtenis(sen)	1.1 ... betrok de leerling thema's of aspecten van een nare gebeurtenis/ervaring in het spel.		X			Check
	1.2 ... maakte de leerling een vermoeide indruk .			X	X	U mag 1 antwoord aankruisen
	1.3 ... maakte de leerling een angstige, bange indruk .					Vul in
	1.4 ... had de leerling last van lichamelijke klachten (hierbij kunt u denken aan hoofdpijn of buikpijn).					Check <i>Bijvoorbeeld: de leerling...</i> ... zit aan zijn hoofd, buik of andere lichaamsdelen, en kijkt bedrukt. ... deelt lichamelijke klachten met de leerkracht. ... heeft een 'pijnlijke' uitdrukking op zijn gezicht.
	1.5 ... reageerde de leerling, in een neutrale situatie , op een niet neutrale manier.		X			Check

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

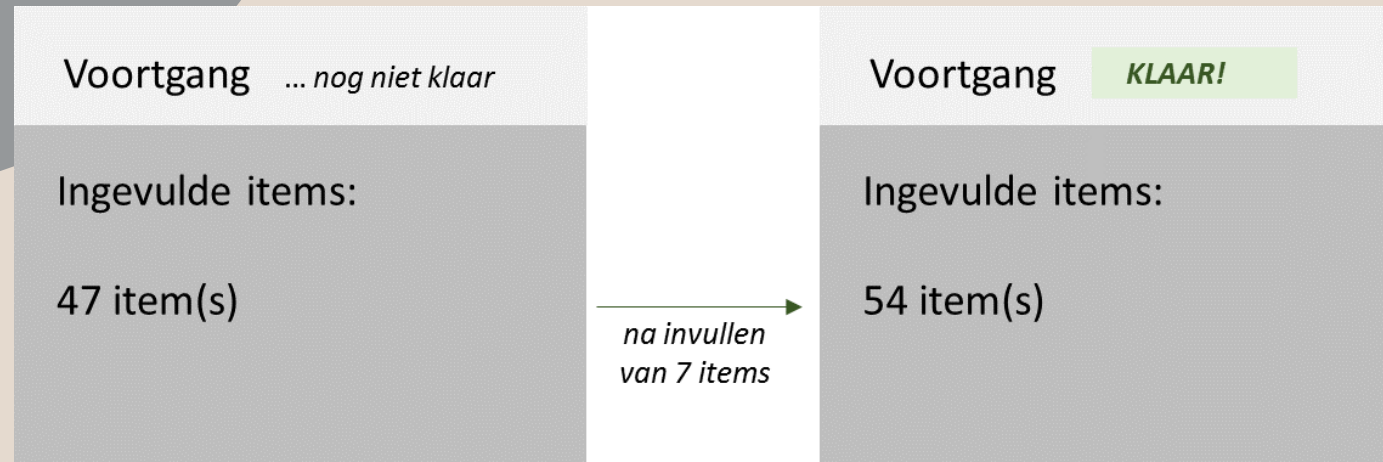
RISICOFACTOREN						
In de afgelopen twee weken...		NIET van toepassing	BEEJTJE van toepassing	VAAK van toepassing	ZEER VAAK van toepassing	
1. Herbeleving van de traumatische gebeurtenis(sen)	1.1 ... betrok de leerling thema's of aspecten van een nare gebeurtenis/ervaring in het spel.		X			Check
	1.2 ... maakte de leerling een vermoeide indruk .			X	X	U mag 1 antwoord aankruisen
	1.3 ... maakte de leerling een angstige, bange indruk .					Vul in
	1.4 ... had de leerling last van lichamelijke klachten (hierbij kunt u denken aan hoofdpijn of buikpijn).					Check <i>Bijvoorbeeld: de leerling...</i> ... zit aan zijn hoofd, buik of andere lichaamsdelen, en kijkt bedrukt. ... deelt lichamelijke klachten met de leerkracht. ... heeft een 'pijnlijke' uitdrukking op zijn gezicht.
	1.5 ... reageerde de leerling, in een neutrale situatie , op een niet neutrale manier.		X			Check

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringssysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

Risicogedragscluster: hoe lager de score, hoe beter.

Beschermend gedragscluster: hoe hoger de score, hoe beter.

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- **Geautomatiseerd scoringsysteem**
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Risicofactoren			Beschermende factoren		
Vlag	Betekenis	Punten	Vlag	Betekenis	Punten
Groene vlag	Niet van toepassing	0	Rode vlag	Niet van toepassing	0
Gele vlag	Beetje van toepassing	1	Oranje vlag	Beetje van toepassing	1
Oranje vlag	Vaak van toepassing	2	Lichtgroene vlag	Vaak van toepassing	2
Rode vlag	Zeer vaak van toepassing	3	Groene vlag	Zeer vaak van toepassing	3

Totaalscores (risicofactoren en beschermende factoren)

Somscores (9 gedragsclusters)

Gemiddelde scores (9 gedragsclusters: vergelijken)

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

Normgegevens beschikbaar: 4 t/m 8 jaar

- Referentiegroep: 405 leerlingen
- Geen sprake van leeftijdseffect
- Voor geslacht verschillen gevonden

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- **Geautomatiseerd scoringsysteem**
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Risicofactoren		Beschermdende factoren	
<i>Percentielscore</i>	<i>Interpretatie</i>	<i>Percentielscore</i>	<i>Interpretatie</i>
< 80% score	Normaal	> 20% score	Normaal
80% - < 90% score	Licht verhoogd	10% - < 20% score	Licht verlaagd
90% - <95% score	Verhoogd	5% - <10% score	Verlaagd
> 95% score	Sterk verhoogd	<5 % score	Sterk verlaagd

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

Normgegevens beschikbaar: 4 t/m 8 jaar

- Referentiegroep: 405 leerlingen
- Geen sprake van leeftijdseffect
- Voor geslacht verschillen gevonden

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Jongen				Meisje					
	Totaal score	Interpretatie			Totaal score	Interpretatie			
Risicofactoren	24	Verhoogd		Risicofactoren	24	Sterk verhoogd			
Beschermende factoren	40	Licht verlaagd		Beschermende factoren	40	Verlaagd			
	Risicofactoren	Somscore	Gemiddelde score subschalen	Interpretatie		Risicofactoren	Somscore	Gemiddelde score subschalen	Interpretatie
<i>Herbeleving</i>		6	1,20	Sterk verhoogd	<i>Herbeleving</i>	6	1,20		Sterk verhoogd
<i>Vermijding</i>		4	0,80	Verhoogd	<i>Vermijding</i>	4	0,80		Sterk verhoogd
<i>Negatieve veranderingen cognities en stemming</i>		3	0,50	Verhoogd	<i>Negatieve veranderingen cognities en stemming</i>	3	0,50		Verhoogd
<i>Arousal</i>		7	1,00	Sterk verhoogd	<i>Arousal</i>	7	1,00		Sterk verhoogd
<i>Dissociatie</i>		4	0,67	Verhoogd	<i>Dissociatie</i>	4	0,67		Verhoogd
	Beschermende factoren	Somscore	Gemiddelde score subschalen	Interpretatie		Beschermende factoren	Somscore	Gemiddelde score subschalen	Interpretatie
<i>Veiligheid en relaties</i>		12	1,71	Licht verlaagd	<i>Veiligheid en relaties</i>	12	1,71		Verlaagd
<i>Zelfregulatie</i>		8	1,33	Normaal	<i>Zelfregulatie</i>	8	1,33		Licht verlaagd
<i>Zelfbeeld</i>		7	1,17	Verlaagd	<i>Zelfbeeld</i>	7	1,17		Verlaagd
<i>Dagelijks leven</i>		13	2,17	Normaal	<i>Dagelijks leven</i>	13	2,17		Licht verlaagd

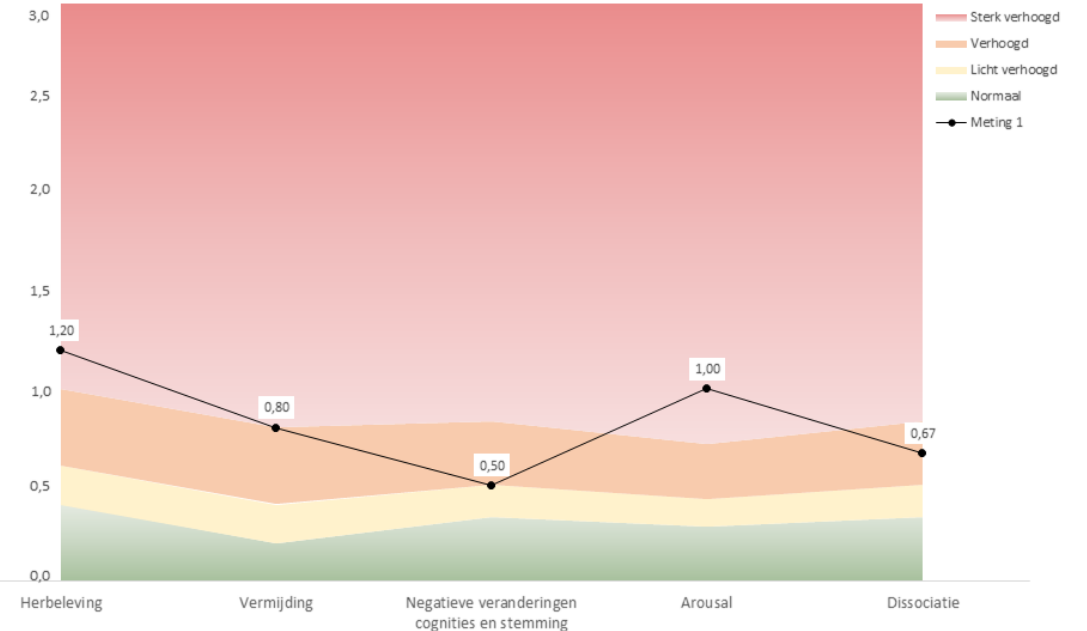
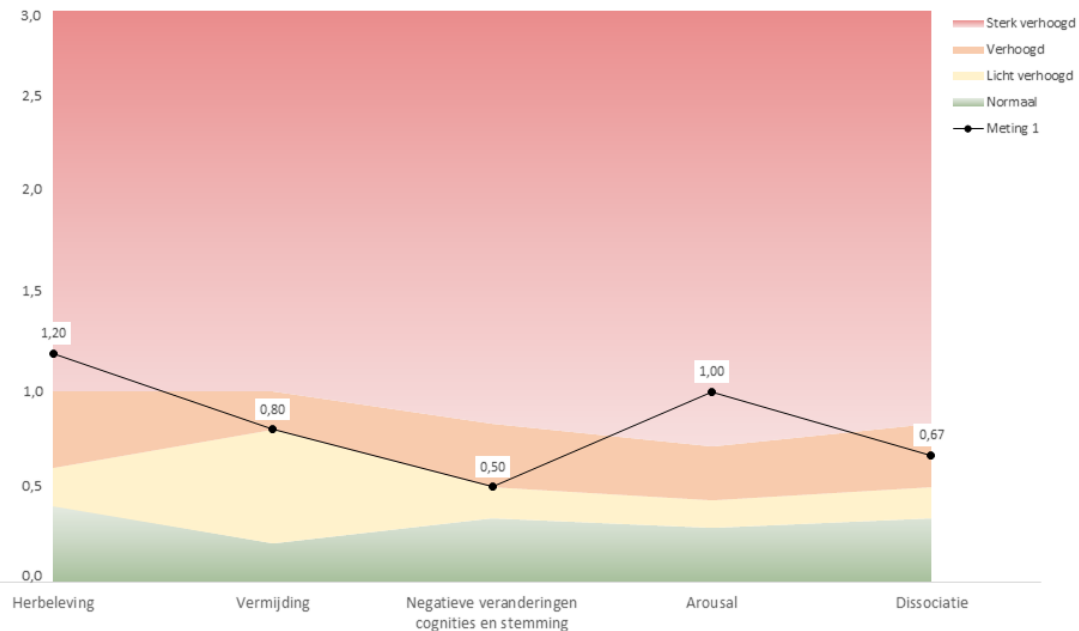
Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

Normgegevens beschikbaar: 4 t/m 8 jaar

- Referentiegroep: 405 leerlingen
- Geen sprake van leeftijdseffect
- Voor geslacht verschillen gevonden: Risicofactoren

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- **Geautomatiseerd scoringsysteem**
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

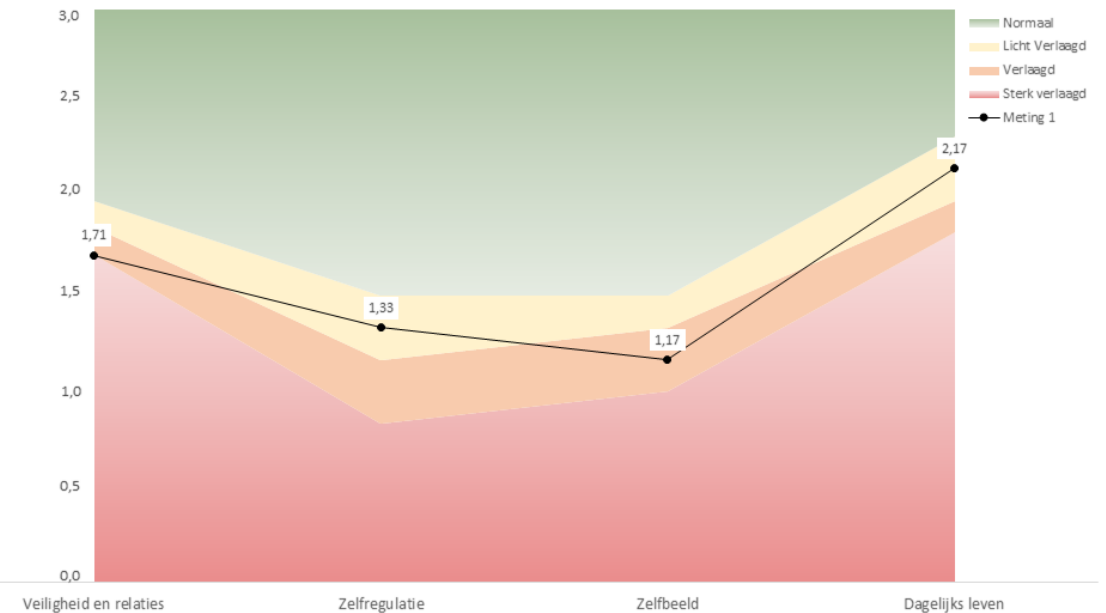
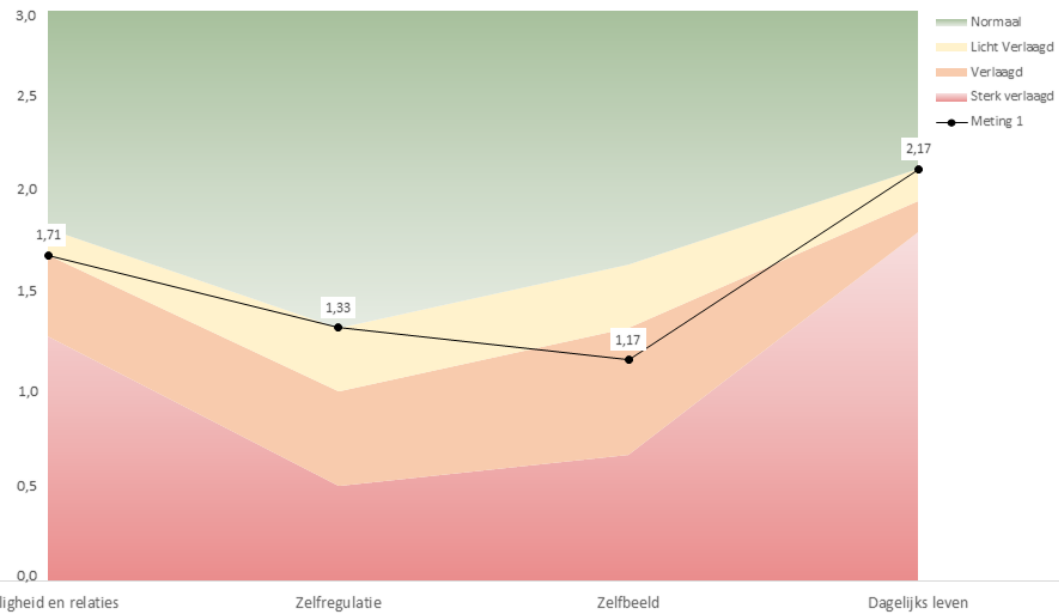
Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

Normgegevens beschikbaar: 4 t/m 8 jaar

- Referentiegroep: 405 leerlingen
- Geen sprake van leeftijdseffect
- Voor geslacht verschillen gevonden: Beschermende factoren

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- **Geautomatiseerd scoringsysteem**
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

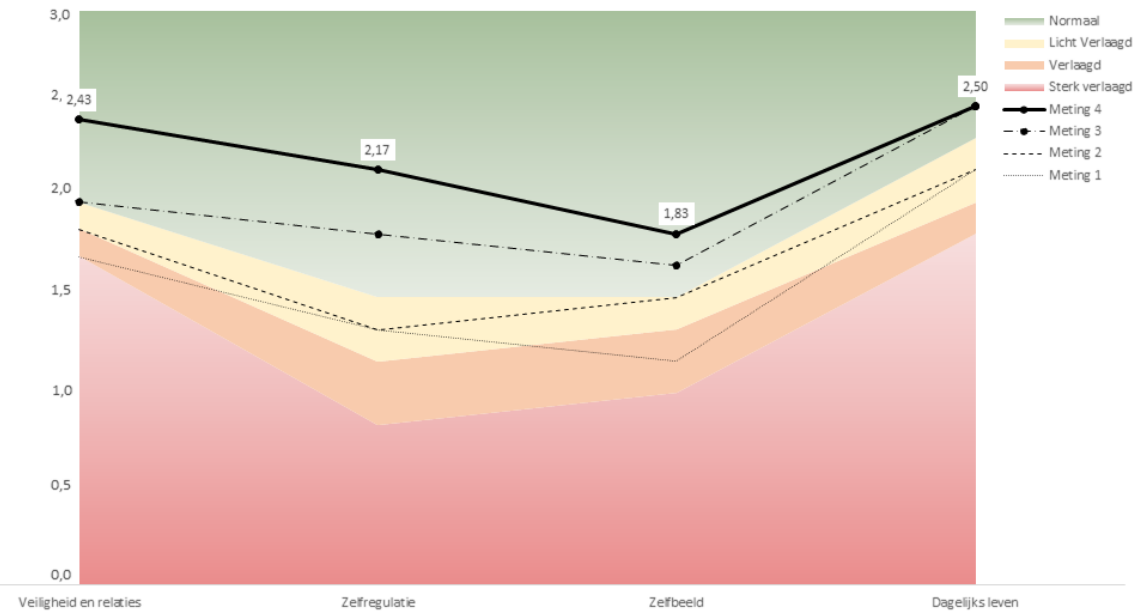
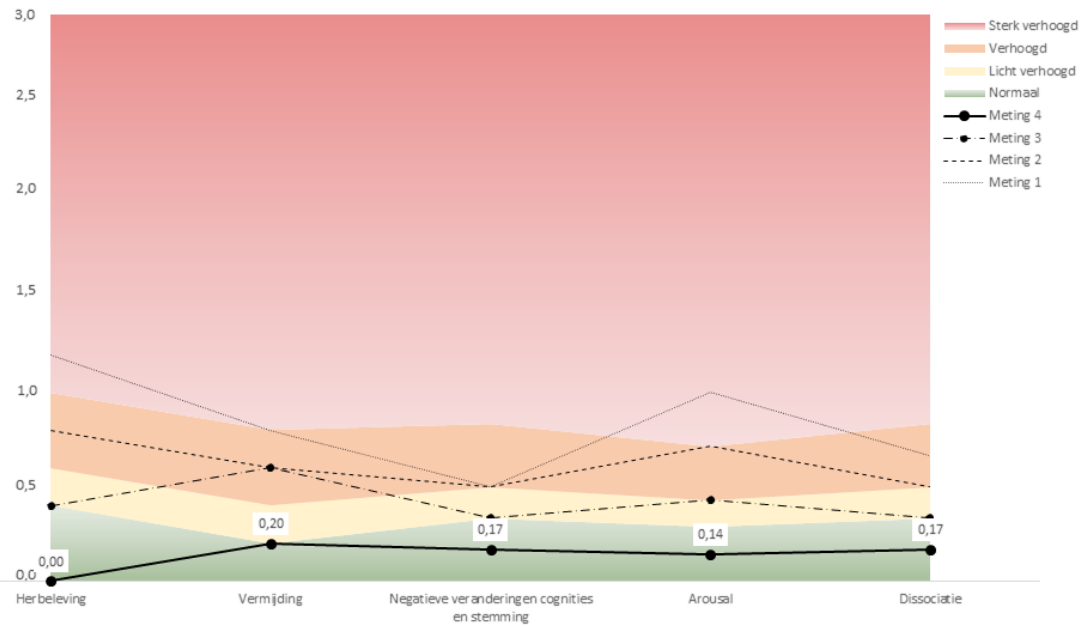
- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- Resultaten afdrukken

Samenvatting	Meting 1 01-02-2021	Meting 2 06-07-2021	Meting 3 18-11-2021	Meting 4 26-05-2022
Risicofactoren	Sterk verhoogd	Verhoogd	Verhoogd	Normaal
Beschermende factoren	Verlaagd	Verlaagd	Verlaagd	Normaal
Risicofactoren				
<i>Herbeleving</i>	Sterk verhoogd	Verhoogd	Licht verhoogd	Normaal
<i>Vermijding</i>	Sterk verhoogd	Verhoogd	Verhoogd	Licht verhoogd
<i>Negatieve veranderingen cognities en stemming</i>	Verhoogd	Verhoogd	Licht verhoogd	Normaal
<i>Arousal</i>	Sterk verhoogd	Sterk verhoogd	Verhoogd	Normaal
<i>Dissociatie</i>	Verhoogd	Verhoogd	Licht verhoogd	Normaal
Beschermende factoren				
<i>Veiligheid en relaties</i>	Verhoogd	Licht verhoogd	Normaal	Normaal
<i>Zelfregulatie</i>	Licht verhoogd	Licht verhoogd	Normaal	Normaal
<i>Zelfbeeld</i>	Verhoogd	Normaal	Normaal	Normaal
<i>Dagelijks leven</i>	Licht verhoogd	Licht verhoogd	Normaal	Normaal

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- **Meerdere metingen: vergelijking**
- Resultaten afdrukken

Werken met de ReBTOSS

o Digitale Excelversie

- Klik op 'Pagina-indeling' in de taalbalk van Excel (bovenaan).
- Selecteer in het dialoogvenster 'Pagina-instelling' links bovenaan het tabblad 'Pagina'.
- Selecteer onder 'Schaal' de optie 'Aanpassen aan'.
- Kies, om het document op één pagina af te drukken, voor **1** bij **1** pagina('s).
- Selecteer bij 'Papierformaat': A4.
- Kies bij 'Afdrukkwaliteit' voor de hoogste kwaliteit.
- Klik op 'Afdrukken'.

- Voorbeelden direct geraadpleegd
- Fouten vermeden: waarschuwing
- Geautomatiseerd scoringsysteem
- Meerdere metingen: vergelijking
- **Resultaten afdrukken**

Onderzoek ReBTOSS

- Psychometrische kwaliteiten: **betrouwbaarheid** (interne consistentie) **convergente validiteit**.

	4 jaar	5 jaar	6 jaar	7 jaar	8 jaar	Totaal
Totale sample	96	134	116	102	94	542
Regulier onderwijs	73 ^a	100	84	79	69	406
Jongen	38	46	48	31	34	198 ^b
Meisje	34	54	36	48	35	207
Vluchtelingen	23	34	32	22	25	136
Jongen	11	14	13	12	10	60
Meisje	12	20	19	10	15	76

Noot bij tabel: a. Van één vierjarige leerling uit het regulier onderwijs ontbreekt het geslacht. b. Van één jongen uit het regulier onderwijs ontbreekt de leeftijd.

REFERENTIES

Dijk, M. van, Leeuwestein, H., Kupers, E. & Boelhouwer, M. (2022). *Jonge vluchtelingleerlingen in het primair onderwijs: tweedetaalverwerving en welbevinden*. Rijksuniversiteit Groningen/Molendrift

Onderzoek ReBTOSS

- Psychometrische kwaliteiten: betrouwbaarheid (interne consistentie) **convergente validiteit**.

Cronbach's alfa:

- Totalscores Risicofactoren en Beschermende factoren
- 9 gedragsclusters afzonderlijk

	Aantal items	Cronbach's alfa, α
ReBTOSS Risicofactoren	29	,93
Herbeleving	5	,71
Vermijding	5	,82
Negatieve veranderingen cognities en stemming	6	,75
Verhoogde of verlaagde arousal	7	,76
Dissociëren	6	,82
ReBTOSS Beschermende factoren	25	,95
Veiligheid en relaties	7	,93
Zelfregulatie	6	,89
Positief / neutraal zelfbeeld	6	,92
Dagelijks leven	6	,84

Boven 0,70= acceptabel

Hoger dan 0.80 = goed

Boven 0,90 = uitstekend

REFERENTIES

Dijk, M. van, Leeuwestein, H., Kupers, E. & Boelhouwer, M. (2022). *Jonge vluchtelingleerlingen in het primair onderwijs: tweedetaalverwerving en welbevinden*. Rijksuniversiteit Groningen/Molendrift

Onderzoek ReBTOSS

- o Psychometrische kwaliteiten: **betrouwbaarheid** (interne consistentie) convergente validiteit

Pearson correlaties tussen de ReBTOSS beschermende factoren, SEV en SDQ.

	ReBTOSS				
	Beschermende factoren (totaalscore)	Veiligheid en relaties	Zelfregulatie	Zelfbeeld	Dagelijks leven
Hyperactiviteit (SEV)	-,407*	-,347*	-,463*	-,310*	-,203*
Sociaal probleemgedrag (SEV)	-,402*	-,391*	-,468*	-,264*	-,181*
Angstig / stemmingsverstoord gedrag (SEV)	-,543*	-,507*	-,455*	-,551*	-,255*
Autistisch gedrag (SEV)	-,495*	-,492*	-,484*	-,412*	-,225*
SDQ totale probleemscore	-,624*	-,560*	-,578*	-,554*	-,358*
SDQ impact supplement	-,522*	-,484*	-,490*	-,466*	-,264*

de ReBTOSS

de Sociaal-Emotionele Vragenlijst (SEV)

de Sterke Kanten en Moeilijkheden (SDQ)

Pearson correlaties tussen de ReBTOSS risicofactoren, SEV en SDQ.

	ReBTOSS					
	Risico-factoren (totaalscore)	Herbeleving	Vermijding	Negatieve cognities / stemming	Veranderde arousal	Dissociatie
Hyperactiviteit (SEV)	,607*	,346*	,285*	,415*	,768*	,613*
Sociaal probleemgedrag (SEV)	,573*	,353*	,266*	,476*	,704*	,515*
Angstig / stemmingsverstoord gedrag (SEV)	,685*	,595*	,537*	,699*	,511*	,539*
Autistisch gedrag (SEV)	,660*	,488*	,478*	,555*	,595*	,608*
SDQ totale probleemscore	,745*	,597*	,462*	,618*	,715*	,671*
SDQ impact supplement	,761*	,540*	,563*	,665*	,668*	,697*

REFERENTIES

Scholte, E.M. & Van der Ploeg, J.D. (2018). *Sociaal-Emotionele Vragenlijst SEV Handleiding*. Bohn Stafleu van Lochum.

Widenfelt, B.M. van, Goedhart, A.W., Treffers, P.D.A., Goodman, R. (2003). The Dutch version of the strengths and difficulties questionnaire

(SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry*, 12, 281-289.

Onderzoek ReBTOSS

- o Vergelijking psychisch welbevinden vluchtelinglerlingen en reguliere leerlingen

- Vluchtelinglerlingen: gemiddeld genomen hogere score op vier risicofactoren dan regulier onderwijs.

- **Herbeleving** van (de traumatische) gebeurtenis(sen)

- **Negatieve veranderingen in cognities en stemming** (gemoedstoestand)

- **Verandering in arousal** (verhoogde prikkelbaarheid)

- **Dissociatieve symptomen**

- Vluchtelinglerlingen: gemiddeld genomen lagere score op vier beschermende factoren dan regulier onderwijs.

- **Veiligheid en relaties** (verbondenheid)

- **Zelfregulatie**

- **Positief zelfbeeld** (neutraal)

- **Stabiel dagelijks leven**

REFERENTIES

Dijk, M. van, Leeuwestein, H., Kupers, E. & Boelhouwer, M. (2022). *Jonge vluchtelinglerlingen in het primair onderwijs: tweedetaalverwerving en welbevinden*. Rijksuniversiteit Groningen/Molendrift

Onderzoek ReBTOSS

- o Vergelijking psychisch welbevinden vluchtelinglerlingen en reguliere leerlingen

- Vluchtelinglerlingen: gemiddeld genomen hogere score op vier risicofactoren dan regulier onderwijs.

- **Herbeleving** van (de traumatische) gebeurtenis(sen)
- **Negatieve veranderingen in cognities en stemming** (gemoedstoestand)
- **Verandering in arousal** (verhoogde prikkelbaarheid)
- **Dissociatieve symptomen**

- Vluchtelinglerlingen: gemiddeld genomen lagere score op vier beschermende factoren dan regulier onderwijs.

- **Veiligheid en relaties** (verbondenheid)
- **Zelfregulatie**
- **Positief zelfbeeld** (neutraal)
- **Stabiel dagelijks leven**

REFERENTIES

Henley, J. & Robinson, J. (2011) Mental health issues among refugee children and adolescents. *Clinical Psychologist* 15(2), 51–62.
<https://doi.org/10.1111/j.1742-9552.2011.00024.x>

ReBTOSS

Risico en Beschermende factoren Trauma Observatie Schoolse Situaties

VRAGEN?